

Bakanlar Komitesi'nin üye Devletlere Roman ve Gezgin¹ kadınlar ve kız çocuklarının eşitliğine ilişkin CM/Rec(2024)1 sayılı Tavsiyesi

(5 Nisan 2024 tarihinde 1494. Bakan Yardımcıları toplantısında
Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir)

GİRİŞ

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü Madde 15.b hükümleri (ETS No. 1) uyarınca,

Avrupa Konseyi'nin amacının üyeleri arasında daha fazla birlik sağlamak olduğunu ve bu amacın özellikle insan hakları alanında ortak eylemle ve Avrupa Konseyi'ne üye Devletlerin İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ne (ETS NO. 5, "Sözleşme") ve protokollerine Taraf olarak burada yer alan hak ve özgürlükleri kendi yetki alanları içindeki herkes için ayırım gözetmeksizin güvence altına almayı ve insan hakları ve temel özgürlüklerin evrensel, bölünmez, birbirine bağlı ve birbiriyle ilişkili olduğunu taahhüt etmesiyle izlenebileceğini göz önünde bulundurarak;

Romanlar ve Gezginler için eşitliğin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin insan haklarının korunmasında, demokrasi ve iyi yönetişimin işleyişinde, hukukun üstünlüğüne saygı ve sürdürülebilir kalkınma ile iyi olma hâlinin herkes için teşvik edilmesinde temel öneme sahip olduğuna vurgu yaparak ve ilgili iki alanda geliştirilen zengin standart ve stratejilerle kanıtlandığı üzere, toplumsal cinsiyet eşitliği ile Romanlar ve Gezginlerin kapsanmasının Avrupa Konseyi için uzun yıllardır öncelik olduğunu hatırlatarak;

Roman ve Gezgin kadınların toplum içerisinde insan haklarından tam olarak yararlanmasının önüne geçen yapısal engellerin hâlâ mevcut olduğu ve Avrupa Konseyi izleme organlarının ve diğer birçok uluslararası ve ulusal organların raporlarında Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının eğitim, istihdam, ekonomik durum, konut, sağlık, beklenen yaşam süresi ve kamu ve siyasi hayata katılım gibi alanlarda ciddi eşitsizliklerden muzdarip olduğu, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıklarını ve ayrımcılıkla mücadele etme alanında mevcut tazminat mekanizmaları hakkında genelde bilgi sahibi olmadıkları göz önünde bulundurulduğunda;

Çingene karşıtlığının² söz konusu eşitsizliklerin en önemli nedenlerinden biri olduğunun farkında olarak, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun Çingene karşıtlığı ve spesifik bir ırkçılık türü olarak Romanlara karşı ayrımcılıkla mücadele etmek üzerine olan 13 numaralı Genel Politika Tavsiyesi'nde Çingene karşıtlığı tanımlanır. 13 numaralı Genel Politika Tavsiyesi'nde, Çingene karşıtlığı, ırk üstünlüğünü temel alan bir ideoloji, diğerlerinin yanı sıra şiddet, nefret söylemi, sömürü, damgalama ve ayrımcılığın en bariz türü ile ifade edilen tarihi ayrımcılıkla beslenen insandışılştırma ve kurumsal ırkçılığın bir türü olarak tanımlanır. Bunun yanı sıra, Çingene karşıtlığı, Gezginlere yönelik ırkçılığa karşı Sözleşmenin 8. Maddesinde güvence altına alınan, göçebe hayat tarzlarına karşı düşmanca tavırlar ile göçebelige karşı politikalar ve mevzuatlar gibi birçok şekilde karşımıza çıkar.

¹ "Romanlar ve Gezginler" terimi Avrupa Konseyinin bu konudaki çalışmasında yer alan geniş grup çeşitliliğini kapsamak üzere kullanılmıştır: Bir yanda a) Roman, Sinti/Manuş, Kale, Kali, Romanichals, Boyash/Rudari; b) Balkan Mısırlıları(Mısırlılar ve Aşkali); c) Doğu grupları (Domlar, Lomlar ve Abdallar); diğer yanda Gezginler, Yenişler gibi gruplar ve idari "Gezginler" terimiyle belirtilen halklar ve kendini Çingene olarak tanımlayan kişiler.

² Gezginlerin birçoğu, Çingene karşıtlığı ifadesinin maruz kaldıkları bireysel ırkçılık deneyimini yansıttığını düşünmemektedir. Terminoloji ile ilgili hususlar için ayrıca bakınız Roman ve Gezgin Sorunları Uzman Komitesi (ADI-ROM) tarafından yürütülen "Çingene karşıtlığı: nedenleri, görülme sıklığı, sonuçları, olası yanıtları" adlı çalışma.

Bu tanımın 1 Şubat 2012 tarihinde kabul edilen Avrupa'da Çingene Karşıtlığı ve Romanlara Yönelik İrkçi Şiddetin Artışına İlişkin Bakanlar Komitesi Bildirisinde de yinelendiğini hatırlatarak;

Roman ve Gezgin kadınların yalnızca çingene karşıtlığından etkilenmediğini aynı zamanda başta toplumsal cinsiyet temelinde olmak üzere birden fazla ve birbiriyle kesişen ayrımcılık türlerine maruz kaldığını, etnik kökenleri, göçebe yaşam tarzları, göçmen veya mülteci statüleri, dinleri, cinsel yönelimleri, cinsiyet kimliği ve ifadeleri, cinsiyet özellikleri, yaşları, engel durumları veya diğer kişisel özellikleri ile ilgili olan kalıp yargılar, ön yargı ve ayrımcı davranış ya da normları içeren cinsiyetçilik ve şiddetle karşı karşıya kalabileceklerinin altını çizerek;

Birbiriyle kesişen bu ayrımcılığın Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının muzdarip olduğu eşitsizlikleri daha da derinleştirebileceğinin ve belirli kırılğanlıklara yol açtığının bilincinde olarak;

Çingene karşıtlığı ve cinsiyetçiliğin bir araya gelmesinin erkek çocukları ve erkekler dâhil olmak üzere genel anlamıyla toplumun görüş ve beklentilerinin şekillenmesine ve Roman ve Gezgin kadınlara ve kız çocuklarına dayatılan normlara katkıda bulunduğunun ve bu görüş, beklenti ve normların kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi önünde bir engel teşkil ettiğinin bilincinde olarak;

Çingene karşıtlığı ve cinsiyetçiliğin nefret söylemi dâhil olmak üzere bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeylerde işlenen ırkçı ve cinsiyetçi eylemler ile nefret suçuna yol açtığını kabul ederek ve bunların hepsini ele almak üzere tedbirlerin tasarlanmasının ve uygulanmasının önemini bilincinde olarak;

Çok paydaşlı iş birliğinin önemini ve eşitlik kurumları ve ulusal insan hakları kurumları da dâhil olmak üzere hem kamu kurumlarının hem de Roman ve Gezgin kadınlardan oluşan sivil toplum kuruluşları da dâhil olmak üzere sivil toplum paydaşlarının, Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının haklarından tam olarak yararlanmaları için temel bir gereklilik olan eşitliğin sağlanmasındaki kilit rollerini kabul ederek;

Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının topluma bulunduğu katkıları hatırlatarak ve gençlerin önderlik ettikleri de dâhil olmak üzere Roman ve Gezgin kuruluşları, gençlik merkezleri ve gayriresmî gençlik gruplarının bu kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesinde ve kapasitelerinin geliştirilmesinde sahip olduğu önemi kabul ederek;

Roman ve Gezginleri hedef alan politikalara toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunun entegre edilmesinin ve kadınları ve kız çocuklarını hedef alan ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikalara Roman ve Gezginler boyutunun entegre edilmesinin önemine dikkat çekerek (çifte anaakımlaştırma);

Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının sahip olduğu insan hakları ve demokratik haklar ile bu hakların korunmasını amaçlayan mekanizmalar hakkında farkındalık edinmelerini sağlamanın önemini altını çizerek Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının bu mekanizmaları kullanmaları için güçlendirilmelerinin, özgürleşmeleri ve kamusal ve siyasi hayata aktif katılımları için bir ön koşul olduğunu vurgulayarak;

Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının, belirli kırılğanlıklardan kaynaklanan ve toplumsal cinsiyete özgü çeşitli eşitsizlikler nedeniyle haklarından tam olarak yararlanmalarının engellendiğini kabul ederek ve özellikle de:

- vatansızlık, vatansızlık riski veya kimlik belgelerine sahip olmamanın Roman ve Gezgin annelerin hayatında oldukça ciddi sonuçlar doğuran belirli ayrımcılık ve kırılğanlıklara yol açtığını belirterek;
- Roman ve Gezgin kadınların çocukların birincil bakım vereni olduklarını, aile ile ilgili sorumlulukların büyük bir kısmını üstlendiklerini ve evde oturduklarını, bu durumların sonucunda da yoksulluk, göçebeliğe karşı politika ve mevzuatlar ve kötü konut ve barınmadan orantısız bir şekilde etkilendiklerini göz önünde bulundurarak;
- Alternatif bakım altındaki Roman ve Gezgin çocukların evlat edinilme ve yerleştirilme sayısının normalden fazla olduğunun ve bu durumun da Roman ve Gezgin anneleri birincil bakım verenler olarak orantısız bir şekilde etkilediğinin bilincinde olarak;
- Raporların Roman ve Gezgin erkek çocuklarına ve erkeklere kıyasla Roman ve Gezgin kız çocuklarının ve kadınların okula devamlılık, okuryazarlık ve istihdam düzeyleri ile ilgili toplumsal cinsiyete özgü dezavantajlara sahip olduğunu gösterdiklerini belirterek;
- çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler gibi kadınlara ve kız çocuklarına yönelik belirli şiddet türlerinin bazı Roman ve Gezgin kız çocuklarının eğitim, sağlık hizmeti veya istihdamda karşılaştığı belirli engelleri temsil ettiğinin ve bu uygulamaların kız çocuklarının Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 6. Maddesinde öngörüldüğü üzere gelişme haklarını etkilediğinin bilincinde olarak;

- Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının toplumun en kırılgan üyeleri arasında olduklarının ve bu durumun da Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (CETS NO. 210) uyarınca ele alınan kadına yönelik insan ticareti ve aile içi, cinsel ve diğer şiddet türleri dâhil olmak üzere şiddet türlerine maruz kalma risklerini artırdığının altını çizerek;
- Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları dâhil olmak üzere sağlık hizmetine erişimde karşılaştıkları başlıca zorlukları belirterek ve Roman kadınlara ve kız çocuklarına karşı on yıllardır yaygın bir şekilde sürdürülen zorla kısırlaştırma uygulamasını teşkil eden belirli şiddet türlerinin bilincinde olarak;
- Roman ve Gezgin kadınların siyasi ve kamu hayatına katılımının düşük olduğuna işaret eden mevcut veri ve raporları göz önünde bulundurarak ve olumlu eylem tedbirleri, karar alıcılara yönelik farkındalık yaratma tedbirleri ve Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının kapasitelerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi de dâhil olmak üzere mevcut engellerin ele alınmasına yönelik özel tedbirlere duyulan ihtiyacı kabul ederek;

Avrupa Konseyi ve diğer hükümetler arası kuruluşların ilgili diğer antlaşmalarına ve bağlayıcı olmayan standartlarına dayanarak ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (Mahkeme) ilgili içtihadından ve Avrupa Konseyi'nin izleme organlarının, İnsan Hakları Komiserliği'nin ve diğer kurumların bulgu ve tavsiyelerinden yararlanarak;

Uluslararası Roman kadın konferansları ve diyalog toplantıları aracılığıyla Roman ve Gezgin sivil toplumla gerçekleştirilen istişare ve diyalogun, Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarına yönelik eşitsizliklerin özel bir Bakanlar Komitesi tavsiyesinde ele alınması gerektiğini gösterdiğini hatırlatarak;

Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları için eşitliğin sağlanmasına yönelik bu çok boyutlu görevde katkıda bulunan herkese rehberlik sağlamayı amaçlayarak,

Üye Devletlerin hükümetlerine aşağıdakileri tavsiye eder:

1. Bu tavsiyeye ekli ilke ve kılavuzların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının aktif katılımıyla mevzuat ile ilgili ve diğer gerekli tüm tedbirleri alınız;
2. Sivil toplum kuruluşları, basın, siyasi partiler, bölgesel ve yerel yönetimler ile diğer paydaşları bu tavsiyeye ekli ilke ve kılavuzlarda belirtilen tedbirleri alma konusunda teşvik etmek için uygun tedbirleri alınız;
3. Bu tavsiyenin amaçlarını yerel, bölgesel, ulusal, Avrupa ve uluslararası düzeylerde destekleyiniz ve bu amaçlara ulaşmak adına tüm paydaşlarla diyalog ve iş birliği içinde hareket ediniz;
4. Bu tavsiyenin olabildiğince fazla ulusal, bölgesel ve azınlık dillerine tercüme edilmesini ve erişilebilir ve genç dostu dil kullanımı da dâhil olmak üzere yetkili makamlar ile paydaşlar arasında olabildiğince geniş bir kapsamda yaygınlaştırılmasını sağlayınız;
5. Etkisini artırmak amacıyla bu tavsiyenin uygulanma durumunu düzenli olarak gözden geçiriniz ve Bakanlar Komitesi'ni üye devletler ve diğer paydaşlar tarafından alınan tedbirler, kaydedilen ilerleme ve kalan eksiklikler hakkında bilgilendiriniz.

Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının eşitliğine ilişkin CM/Rec(2024)1 sayılı Tavsiye Kararı Eki**Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları için eşitlik ile ilgili ilke ve rehberler****I. Kapsam ve genel ilkeler**

1. Aşağıda verilen ilke ve rehberlerin amacı üye Devletleri ve diğer paydaşları Roman ve Gezgin kadın ve kız çocukları için eşitliğe ulaşma ve bu eşitliği destekleme ile birbiriyle kesişen ayrımcılığa en çok maruz kaldıkları alanlara özel olarak odaklanarak onları ayrımcılık, nefret ve şiddete karşı koruma konusunda desteklemektir.
2. Bu tavsiyeyi yürürlüğe koymak için alınacak tedbirlerin niteliği ve kapsamı, her üye Devletin kendine özgü koşulları göz önünde bulundurularak esnek bir şekilde belirlenecektir.

II. Nüfus kütüğüne kaydolma, kimlik belgeleri ve vatansızlık ile ilgili eşitsizliklerin ele alınması

3. Üye Devletler, kendi topraklarında ikamet eden ve belgesiz, vatansız veya vatansızlık riski altında olan tüm Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının yasal statülerini diğer mukimlerle eşit bir temelde belirlemek, tanımlamak ve düzenlemek için etkili tedbirler almalıdır.
4. Üye Devletler nüfus kaydı ve belgelendirme prosedürlerinin pratikte Roman ve Gezgin kadın ve kız çocukları için erişilebilir olmasını sağlamalı ve aşmaları zor olan mali ve idari engelleri ortadan kaldırmalıdır.
5. Üye Devletler, tüm Roman ve Gezgin çocukların doğumlarından hemen sonra nüfus kütüğüne kaydedilmelerini ve ebeveynlerinin yasal statüleri ve mevcut belgelerinden bağımsız olarak doğum veya eşdeğer bir sertifika almalarını sağlayarak kimlik belgesi eksikliğini ve vatansızlığın yeniden ortaya çıkması veya devam etmesi durumlarını önlemeli ve geç doğum kaydı imkânı sağlamalıdır.

III. Aşırı yoksulluğa karşı koruma ve sosyal korumaya erişimin sağlanması

6. Üye Devletler kendi topraklarındaki tüm Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarını, birçoğunu orantısız bir şekilde etkileyen aşırı yoksulluktan korumalı ve yeterli kaynaklara sahip olmayanların sosyal konut veya uygun kamp alanları da dâhil olmak üzere uygun sosyal yardım almalarını sağlamalıdır. Bu amaçla, üye Devletler toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım benimsemeli ve Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının sosyal yardımlara erişimini engelleyen, mutad ikamet şartı gibi her türlü engeli ortadan kaldırmalıdır.
7. Üye Devletler, yetkili makamların Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarına sosyal yardım alma hakları konusunda anlayabilecekleri bir dilde kolayca anlaşılabilir bilgi vermelerini sağlamalıdır. Bu amaçla yetkili makamlar, topluluk arabulucularının katılımı da dâhil olmak üzere, proaktif bir şekilde bu kişilere ulaşmalıdır.
8. Üye Devletler, yetkili makamlarının Roman ve Gezgin kadın ve kız çocukları sosyal yardım başvurusunda bulduklarında ve tüm başvuru prosedürü boyunca gerekli tavsiye ve yardımı sağlamasını ve böylece hakları olan sosyal yardımı almalarını temin etmelidir. Ayrıca, kullanıcı dostu, kısa ve kolay anlaşılır talep formlarının yanı sıra bu formların doldurulması ve başvuru prosedürlerinin başarıyla tamamlanması için açık kılavuzlar da sağlamalıdır.

IV. Roman ve Gezgin çocukların evlat edinilmesi ve alternatif bakıma yerleştirilmesine ilişkin eşitsizliklerin ele alınması

9. Üye Devletler uluslararası standartlar doğrultusunda, uygun olduğu hâllerde ve sivil toplum kuruluşlarına danışarak, akrabalarının yanına, koruyucu aile yanına, diğer aile benzeri ortamlara veya çocuk bakım kurumlarına (alternatif bakım) yerleştirilen Roman ve Gezgin çocukların sayısını araştırmalı ve izlemeli ve bunları çocuklara ilişkin diğer sayılarla karşılaştırmalıdır.
10. Üye Devletler, Roman ve Gezgin annelerin ve çocuklarının, herhangi bir gerekçeye dayalı ayrımcılık yapılmaksızın, Devlet bakımına yerleştirme ve evlat edinme konularında uluslararası ve ulusal standartlar tarafından sağlanan korumadan herkesle aynı düzeyde ve etkin bir şekilde yararlanmalarını sağlamalıdır.
11. Roman ve Gezgin çocukların evlat edinilmesi ve alternatif bakıma yerleştirilmesinin orantısız bir şekilde kullanılmasını önlemek için üye Devletler, ebeveynlerin çocukları için gerekli olan bakımı kendi başlarına sağlayabilmeleri için gerekli desteği almalarını sağlamalıdır. Roman ve Gezgin çocukların ailelerinden alınması ve alternatif bakıma yerleştirilmesi veya evlat edinilmesi son çare olarak başvurulacak bir tedbir olmalı ve uluslararası standartlara uygun olarak sadece çocuğun yüksek yararına olduğu durumlarda gerçekleştirilmelidir.
12. Üye Devletler, ailelerinin yanından alınan Roman ve Gezgin çocukların öncelikle akrabalarının yanına, son çare olarak da yetiştirilmeleri için uygun olan ve mümkün olduğu kadar aile ortamlarına benzeyen koruyucu ailelere veya çocuk bakım kurumlarına yerleştirilmelerini sağlamalıdır. Bütün bu durumlarda, aile ilişkileri mümkün olduğunca korunmalı ve aile birleşimine yönelik adımlar atılmalıdır.
13. Üye Devletler, alternatif bakım ortamlarının ve evlat edinme ortamlarının Roman ve Gezgin çocukların ana dillerini ve Roman ve Gezgin kültürünü öğrenmelerine ve bu bilgileri korumalarına imkân vermesini ve onları ön yargı, ayrımcılık ve şiddetten korumasını sağlamalıdır.
14. Üye Devletler, Roman ve Gezgin çocukların yoksulluk, ekonomik durum veya etnik gerekçelerle alternatif bakıma yerleştirilmesini yasaklayacak ve bu tür kararlara mahkemeler önünde itiraz edilebilmesini sağlayacak yeterli yasal çerçeveleri kabul etmelidir.
15. Üye Devletler, Roman ve Gezgin çocukları alternatif bakıma yerleştiren kararların mahkemelerce düzenli olarak incelenmesi için uygun bir yasal çerçeve düzenlemelidir.
16. Üye Devletler, Romanları ve Gezgini koruyucu aile olmaya teşvik eden programları uygulamaya koymalı ve Romanların ve Gezgini çocuk koruma hizmetlerinde istihdamını teşvik etmek için geçici özel tedbirler almalıdır.
17. Üye Devletler, Roman ve Gezgin çocukların alternatif bakımdan ailelerine dönmelerine yönelik programlar tasarlamalı, finanse etmeli ve uygulamalıdır.

V. Barınma ve konaklama alanındaki eşitsizliklerin ele alınması

18. Roman ve Gezgin kadınlar kötü barınma koşullarından orantısız bir şekilde etkilendikleri için, üye devletler ayrımcılık yapılmaksızın bu kadınlara ve ailelerine etkin ve eşit bir şekilde yeterli barınma imkânı sağlanması için etkili tedbirler almalıdır. Gezgin kadınlar ve kız çocuklarıyla ilgili olarak, konut ayrımcılığından etkilenmeyen yeterli sayıda yeterli, güvenli ve kültürel olarak uygun bir şekilde donatılmış duraklama yerleri ve kamp alanları mevcut olmalıdır.
19. Bu amaçla, üye devletler Roman ve Gezgin kadınların ve ailelerinin sosyal konutlara ve diğer konut türlerine etkin ve eşit bir şekilde erişmelerini sağlamalı ve görünüşte tarafsız olan ancak Roman ve Gezgin kadınlar üzerinde ayrımcı bir etkiye sahip olan sosyal konut tahsisine ilişkin kriterleri kaldırmalıdır. Ayrıca, evsiz ve evden tahliye edilmiş Romanlar ve Gezgin kadınlar gibi kırılgan durumdaki kişilerin, mobil konaklama da dâhil olmak üzere sosyal konutlara öncelikli olarak erişebilmelerini sağlamalıdır.
20. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınların mülkiyete erişimlerinin ve miras haklarının mümkün mertebe medeni durumlarından bağımsız olmasını sağlamak için hedefli tedbirler almalıdır. Üye Devletler Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları arasında mülkiyet ve miras hakları konusunda farkındalık yaratmalı ve mülkiyete erişimlerini kolaylaştırmalıdır.

21. Üye Devletler, Sözleşme'nin 8. Maddesi ve Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Avrupa'daki Roman ve Gezinlerin barınma koşullarının iyileştirilmesine ilişkin Rec(2005)4 sayılı Tavsiyesi doğrultusunda, mevzuat ve politikaların Roman ve Gezin kadınların ve kız çocuklarının yerleşik ve göçebe yaşam tarzları arasında seçim yapma özgürlüğüne saygı göstermesini ve bu yaşam tarzlarını sürdürmeleri için gerekli koşulları yaratmasını sağlamalıdır.

22. Üye Devletler, Roman ve Gezin kadınların ve ailelerinin, genel nüfusla eşit koşullar altında, sağlıklı yaşam koşullarında ve uygun sağlık ekipmanlarına sahip barınma yerlerinde yaşamalarını sağlamak için etkili tedbirler almalıdır. Bu amaçla, Üye Devletler ilgili ailelerle istişarelerde bulunmalı, insan yaşamı için uygun olmayan zehirli, zararlı ve kirlili alanlardan uzaklaşmalarına yardımcı olmalı ve onlara yeterli alternatif barınma imkânı sağlamalıdır.

23. Üye Devletler, Roman ve Gezin kadın ve kız çocuklarının yerlerinin değiştirilmesi ve tahliyelerinin uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına uygun olmasını ve son çare olarak başvurulacak tedbirler olmasını sağlamalıdır. Üye Devletler ayrıca, Roman ve Gezin kadınlara ve kız çocuklarına, herhangi bir tahliye işlemi gerçekleştirilmeden önce, mobil konaklama veya duraklama alanları da dâhil olmak üzere, yeterli alternatif konaklama teklifleri sunulmasını ve böylece evsizliğin önlenmesini sağlamalıdır.

VI. Roman ve Gezin kız çocuklarının erken çocukluk ve okul eğitiminde karşılaştıkları eşitsizliklerin ele alınması

24. Üye Devletler, ulusal veya özel eğitim stratejileri de dâhil olmak üzere, erken çocukluk eğitim ve bakım kurumlarının, ilkökul ve ortaokulların, mesleki eğitim merkezlerinin ve yükseköğretim kurumlarının Roman ve Gezin kız çocuklarının kaliteli eğitime eşit bir şekilde katılmasını sağlamak için etkili özel tedbirler almasını sağlamalıdır. Bu tedbirler arasında etnik veya diğer temellere dayanan okul ayrımcılıklarından kaçınılması ve kayıt, devam ve başarılarının artırılmasına yönelik tedbirler yer almalıdır.

25. Üye Devletler, okul düzenlemeleri ve müfredatı uygun bir şekilde tasarlamak da dâhil olmak üzere, Roman ve Gezin kız çocuklarının göçebelik de dâhil farklı gelenek ve yaşam biçimlerine uyum sağlanmasını, kabul edilmesini ve saygı gösterilmesini ve bu kız çocuklarının Roman ve Gezin erkek çocukları ve azınlık mensubu diğer çocuklarla eşit bir şekilde kültürlerini korumak için yeterli eğitim ortamlarına sahip olmalarını sağlamalıdır.

26. Üye Devletler, mümkün mertebe eşit eğitim çıktıları elde etmelerini sağlamak amacıyla Roman ve Gezin kız çocuklarına yönelik yaygın ve müfredat dışı eğitim faaliyetlerini desteklemelidir.

27. Üye Devletler, okullar ve ebeveynler arasındaki iletişimi kolaylaştırmak, Roman ve Gezin kız çocuklarının okula devamlılığını ve başarılarını artırmak ve okulu erken bırakmalarını önlemek için Roman ve Gezin topluluklardan öğretmenler, psikologlar, okul danışmanları, okul arabulucuları ve kadınlar da dâhil olmak üzere diğer destek personelinin işe alınmasını kolaylaştırmalıdır.

28. Üye Devletler, örneğin Roman ve Gezin okul arabulucuları için kadrolar açarak ve bu kadroları sürdürülebilir bir şekilde finanse ederek Roman ve Gezin kız çocuklarının yararına çalışan okul destek personelinin sürdürülebilirliğini sağlamalıdır.

29. Üye Devletler, öğrenciler ve öğretmenler tarafından Roman ve Gezin kız çocuklarına yönelik zorbalığı önlemek ve bununla mücadele etmek için programlar tasarlamalı, finanse etmeli ve uygulamalıdır.

VII. Sağlık hizmetleri ile cinsel haklar ve üreme haklarına ilişkin eşitsizliklerin ele alınması

30. Üye Devletler, gerekli finansal kaynaklara veya belgelere sahip olmayanlar da dâhil olmak üzere tüm Roman ve Gezin kadın ve kız çocuklarının mümkün olan en iyi sağlık durumuna sahip olmalarını sağlamak için zamanında ve ayrımcı olmayan bir şekilde etkili önlemler almalı ve özellikle doğum kontrolü, doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım ve ruh sağlığı dâhil olmak üzere cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları alanlarında maruz kaldıkları tüm önlenemez sağlık risklerine uygun bir şekilde müdahale etmeli ve bunları önlemelidir.

31. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının sağlık hizmetlerine erişimini engelleyen her türlü finansal veya idari engeli ortadan kaldırmalıdır. Bu, finansal kaynakları olmayanlar için ücretsiz veya sübvansiyonlu sağlık hizmeti, ücretsiz bir sağlık sigortası programına üyelik veya yetkililerin gerekli bakım masraflarını üstlendiği başka bir sistem yoluyla sağlanabilir.

32. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının uygun sağlık hizmetlerini talep edebilmeleri ve bunlara erişebilmeleri için cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları da dâhil olmak üzere sağlık konularında bilgilendirmeli, farkındalıklarını artırmalı ve onlara tavsiyelerde bulunmalı ve bu konudaki bilgilerini paylaşabilecekleri güvenli alanlar yaratmalıdır.

33. Üye Devletler, zorla kısırlaştırma ve diğer insan hakları ihlalleri de dâhil olmak üzere kadınlara yönelik her türlü şiddetin yanı sıra Roman ve Gezgin kadınlar ile kız çocuklarının sağlık sektöründe, özellikle de doğum ve üreme sağlığı ortamlarında ayrımcılığa uğramasını yasaklamalı, önlemeli, ortadan kaldırmalı ve bunlara yönelik yaptırımlar uygulamalıdır.

34. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocuklarının sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak ve sağlık çalışanları ile aralarındaki iletişimi kolaylaştırmak için kadınlar da dâhil olmak üzere Roman ve Gezgin topluluklardan sosyal hizmet uzmanları ve sağlık veya toplum arabulucuları görevlendirmelidir.

VIII. İstihdam ve ekonomik durumdaki eşitsizliklerin ele alınması

35. Üye Devletler, iş arayan Roman ve Gezgin kadınların iş gücü piyasasına eşit ve ayrımcı olmayan bir şekilde erişim hakkına saygı gösterilmesini sağlamak ve bu konudaki farkındalığı arttırmak için etkin tedbirler almalıdır.

36. Roman ve Gezgin kadınlar arasındaki orantısız yüksek işsizlik oranları dikkate alındığında, üye devletler bu kadınların sürdürülebilir istihdamını sağlamak üzere geçici özel tedbirler içeren istihdam stratejileri geliştirmelidir.

Bu tedbirler arasında şunlar bulunabilir:

- bu kadınlara istihdam edilebilirliklerini artıracak beceri, bilgi ve yeterlilikleri edinmelerine yönelik destek de dâhil olmak üzere, eğitim sisteminden iş gücü piyasasına geçişlerinde yardım ve destek sağlanması;
- Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları için yerel veya bölgesel ihtiyaçlara yanıt veren mesleki eğitim programları geliştirilmesi;
- Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının çıraklık eğitimi almalarını teşvik etmek için eğitim bursları, ücretli stajlar ve mentörlük desteği gibi teşvikler oluşturulması;
- sosyoekonomik sektörde girişimlerin geliştirilmesi (örneğin sosyal girişimler);
- Roman ve Gezgin kadınların kendi işletmelerini kurmalarının veya var olanları yasallaştırmalarının desteklenmesi; ve
- Roman ve Gezgin kadınların kamu hizmetlerinde ve kamu ya da kamuya ait işletmelerde istihdam edilmesi.

IX. Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının şiddete karşı korunmasının garanti altına alınması

37. Üye Devletler; nefret motivasyonlu, cinsel, aile içi veya diğer toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türlerinin veya insan ticareti mağduru olan veya olma riski taşıyan Roman ve Gezgin kadınları ve kız çocuklarını şu konularda bilgilendirerek korumalıdır:

- a. farklı şiddet ve insan ticareti türlerine ilişkin şikâyet ve raporlama mekanizmaları; ve
- b. ilgili kişinin güvenliğinin risk altında olduğu durumlarda başvurulabilecek, acil uzaklaştırma emirleri, koruma veya kısıtlama emirleri, çocuklar için güvenli velayet ve ziyaret düzenlemeleri dâhil olmak üzere mevcut koruma tedbirleri ve yasal prosedürler.

Üye Devletler ayrıca soruşturma ve adli işlemler sürecinde bu kadınları ve kız çocuklarını desteklemeli,

onlara yardımcı olmalı ve korumalı, gerektiğinde ve özel kırılganlıklarına bağlı olarak ücretsiz danışmanlık ve adli yardım sağlayarak mahremiyet haklarına saygı göstermelidir.

38. Üye Devletler, yukarıda belirtilen şiddet türlerinin veya insan ticareti mağduru olan Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının ücretsiz telefon yardım hatları ve danışma merkezleri gibi erişilebilir, yeterli ve koordineli destek hizmetleri yoluyla koruma bulmalarını ve sığınma evlerine veya tecavüz kriz ve cinsel şiddet merkezlerine ayrımcılık yapılmaksızın erişebilmelerini sağlamalıdır. Bu tür hizmetler Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları için anlaşılır bir dilde sağlanmalıdır.

39. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin ve mağduru oldukları insan ticaretinin raporlanmasını iyileştirmek için etkili tedbirler almalıdır. Ayrıca Üye Devletler, polisin ve yargının bu tür şikâyetleri tarafsız, hızlı ve etkili bir şekilde ele almasını sağlamak için etkili tedbirler almalıdır.

40. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin etkili bir şekilde soruşturulmasını ve kovuşturulmasını ve bu tür şiddetin faillerine yönelik caydırıcı yaptırımlar uygulanmasını sağlamalıdır. Yetkililer, Mahkeme içtihadı kapsamındaki görevleri uyarınca, olası bir ırkçı ve cinsiyetçi motivasyonu *resen* soruşturmalıdır.

41. Üye Devletler, özellikle kadınların şiddete karşı korunmasına yönelik genel belgeleri uygulamak ve Roman ve Gezgin topluluklar, örgütler, sosyal hizmet görevlileri ve arabulucularla iş birliği yaparak zorla kısırlaştırma; zorla, erken ve çocuk yaşta evlilik ve "namus" uğruna işlenen şiddeti önlemek için etkili tedbirler almalıdır. Üye Devletler ayrıca bu uygulamaların yaptırıma tabi tutulması ve sonlandırılması için etkili tedbirler almalıdır.

42. Üye Devletler, özellikle mağdur koruma hizmetleri kurarak ve Roman ve Gezgin kadın ve kız çocukları için insan hakları ve bu tür şiddet türlerine karşı mevcut koruma tedbirleri konusunda kamuoyu farkındalık kampanyaları ve eğitim programları tasarlayarak, finanse ederek ve uygulayarak Roman ve Gezgin kadın ve kız çocuklarının yukarıda belirtilen şiddet türlerinin veya insan ticaretinin mağduru olmalarını önlemelidir.

X. Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının kapasitelerinin ve durumlarının güçlendirilmesi

43. Üye Devletler; burslar, mentörlük programları, gençlik ve liderlik programları da dâhil olmak üzere dijital, finansal ve hukuki okuryazarlık gibi alanlarda kapasitelerinin güçlendirilmesine katkıda bulunacak tedbirler ile Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının kişisel gelişimlerini ve güçlendirilmelerini desteklemelidir.

44. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının adalete etkili bir şekilde erişimlerini ve ayrımcılık ve ırkçılık durumlarında yasal koruma elde etmelerini sağlamalıdır. Bu amaçla, Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının hukuki eğitimi ve güçlendirilmesi için tedbirler almalı, mümkün olduğu ölçüde ücretsiz olması ve hukuki temsili de içermesi gereken adli yardıma etkili bir şekilde erişebilmelerini sağlamalıdır. Üye Devletler ayrıca, Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının, cezai kovuşturmanın konusu oldukları durumlar da dâhil olmak üzere, haklarını savunurken karşılaştıkları zorluklara yeterli şekilde yanıt verebilmeleri için hukuk uzmanlarını eğitmelidir.

45. Üye Devletler, örneğin ulusal ve uluslararası düzeyde Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocuklarından oluşan ağların kurulması ve Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocuklarıyla çalışan sivil toplum kuruluşlarına yardım sağlanması gibi yöntemlerle Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları arasında bağlantı kurulmasını amaçlayan tedbirleri desteklemelidir. Bu alandaki tedbirler Roman ve Gezgin topluluklar ve kuruluşlarla iş birliği içinde geliştirilmelidir.

46. Üye Devletler, Roman ve Gezgin topluluklardan kadın rol modellerin teşvik edilmesi için bağımsızlıklarına saygı göstererek topluluk liderlerinin, gazetecilerin ve medyanın girişimlerini teşvik etmelidir.

XI. Siyasi ve kamusal yaşama katılım (karar alma süreçleri dâhil)

47. Üye Devletler, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları Roman ve Gezgin kadınlar ve örgütleriyle

birlikte çalışarak siyasi ve kamusal hayata katılmak isteyebilecek Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının karşılaştıkları engelleri tespit etmeli ve onlara etkili destek sağlamalıdır.

48. Üye Devletler, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları, Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocuklarının siyasi katılımın önemi, siyasi katılımın farklı biçimleri ve yöntemleri ile ilgilenebilecekleri fırsatlar, faaliyetler veya projeler hakkında yeterince bilgilendirilmelerini sağlamak için, farkındalık artırma faaliyetleri de dâhil olmak üzere, tedbirler almalı ve bu kişilerle aktif olarak etkileşim kurmalıdır. Bu tedbirler, kırsal alanlarda yaşayan Roman ve Gezgin kadınlara ve kız çocuklarına da ulaşmalıdır.

49. Üye Devletler ve özellikle bu devletlerin yerel yönetimleri; sivil ve toplumsal katılımı, siyasi katılımı, seçime katılımı ve Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının kamusal alanlardaki varlığını teşvik etmeli ve desteklemeli, kamusal ve siyasi alanların şiddet, taciz, nefret söylemi ve cinsiyetçiliğe karşı güvenli olmasını sağlamalıdır.

50. Uzmanlıklarından faydalanmak amacıyla Üye Devletler; ihtiyaç değerlendirmesi, planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme de dâhil olmak üzere politika oluşturma sürecinin farklı aşamalarına Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları ile onların sivil toplum kuruluşlarını düzenli olarak dâhil etmeli ve onlarla istişarede bulunmalıdır. Bu amaçla; çalışma grupları, komiteler, kamu forumları ve danışma konseyleri gibi kalıcı diyalog ve katılım platformları oluşturmalıdır.

51. Siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları, liderlik düzeyleri ve seçimlerde aday gösterme süreçleri de dâhil olmak üzere, Roman ve Gezgin kadınların kendi iç yapılarına katılımını aktif bir şekilde teşvik etmelidir. Bu amaçla, asgari orantılı kotaların uygulamaya konulması değerlendirilmelidir.

52. Siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları, Roman ve Gezgin kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılık, ön yargı ve Çingene karşıtlığından kaçınmak, bu davranışları reddetmek ve bu davranışlara tepki göstermek için üyelerine ve çalışanlarına yönelik eğitim programları uygulamalıdır.

53. Siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri, Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları hakkında medyada çıkan haberlerin kalıp yargılardan ve cinsiyetçilikten uzak olmasını ve medyanın siyasi ve kamusal hayatta yer alan Roman ve Gezgin kadınları rol model olarak tanıtmalarını sağlamak üzere medya ve gazetecilerle birlikte çalışmalıdır.

XII. Veri toplanması, araştırma ve izleme yapılması

54. Üye Devletler, bu tavsiye kapsamına giren temel alanlarda Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının yaşam koşullarının doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için, uygun durumlarda ve ilgili taraflarla diyalog içerisinde, Romanlar ve Gezginler hakkında cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistiksel veriler toplamalı ve analiz etmelidir. Bu tür veriler, geçerli veri koruma düzenlemelerine ve gizlilik, bilgilendirilmiş onam ve gönüllü olarak öz kimlik belirlenimi ilkelerine uygun olarak toplanmalıdır.

55. Üye Devletler uygun durumlarda Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları, onların yaşam koşulları ve bireysel ve kurumsal ayrımcılık riskleri hakkında nicel ve nitel araştırmalar başlatmalı ve desteklemelidir. Bu tür araştırmalar yeterli ölçüde finanse edilmeli, düzenli aralıklarla ve Roman ve Gezgin kadınlar ile kız çocuklarının yanı sıra Roman ve Gezgin sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla gerçekleştirilmelidir.

XIII. Yasal çerçevelerin, stratejilerin ve eylem planlarının geliştirilmesi

56. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınların ve kız çocuklarının haklarına ilişkin uluslararası ve bölgesel standartların, örneğin ulusal mevzuat, strateji ve eylem planlarına aktarılmasını ve uygulamaya geçirilmesini sağlamalıdır.

57. Üye Devletler, Roman ve Gezgin kadınlar ve kız çocukları üzerinde ayrımcılığa yol açan ve görünüşte tarafsız olan yasal hükümleri, ulusal politikaları veya programları, bunları yürürlükten kaldırmak veya yeniden düzenlemek ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım benimsemek amacıyla gözden geçirmelidir.

58. Üye Devletler, Roman ve Gezgin toplulukları ve örgütleri ile istişare içerisinde, bu tavsiyenin uygulanması için açık ve ölçülebilir amaçlar, göstergeler, dayanaklar ve hedefler içeren stratejiler, eylem planları ve bütçe hatları geliştirmeli ve her bir hedefe ulaşılması için sorumlu kurumları ve zaman

izelgelerini tanımlamalıdır.

59. Üye Devletler, mevcut politikaları, stratejileri ve eylem planlarını düzenli olarak değerlendirmek ve iyileştirmek, hedeflerine yönelik ilerlemeyi ölçmek ve ek politikalar ve tedbirler başlatmak için, ilgili durumlarda, yukarıda belirtilen verileri ve araştırma sonuçlarını kullanmalıdır.

60. Üye Devletler, Roman ve Gezin kadınlar ve kız çocukları için eşitliği sağlamak üzere eşitlik kurumlarını ve ulusal insan hakları kurumlarını yetkilerini kullanmaları ve bu tavsiye kararında belirtilen tedbirleri uygulamaları için güçlendirmeli ve teşvik etmelidir.

61. Üye Devletler, tüm ilgili politika alanlarındaki mevzuat ve politikalarda bir yandan Romanların ve Gezinlerin çıkar ve kaygılarının, diğer yandan da kadınların ve kız çocuklarının çıkar ve kaygılarının iki kat anaakımlaştırılmasını sağlamalıdır.

62. Üye Devletler, Roman ve Gezin kadınlar ve kız çocuklarıyla ilgilenmekle sorumlu ulusal, bölgesel ve yerel makamların personeline kültürlerarası, eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı ve ırkçılık karşıtı eğitim programları uygulamalı ve bu personelin Roman ve Gezin kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılık, ön yargı, Çingene karşıtlığı ve cinsiyetçilikten kaçınmalarını, bu tür davranışları reddetmelerini ve tepki göstermelerini ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet de dâhil olmak üzere bu sorunlarla başa çıkabilmelerini sağlamalıdır.